

**معناشناسی حواس
در آیات قرآن**

www.ketab.ir

سید مهدی میرزا بابایی

- سرشناسه: میرزابابایی، سیدمهدی، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور: معناشناسی حواس در آیات قرآن / سیدمهدی میرزابابایی.
مشخصات نشر: قم: نشر معارف اهل بیت الطاهرین علیهم السلام، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۴۴۰ ص.
فروست: پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم السلام؛ ۳۴.
فروست: نشر معارف اهل بیت الطاهرین علیهم السلام؛ ۵۲.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۶۳-۰۵-۳
- وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: احساس -- جنبه های قرآنی
موضوع: Senses and sensation -- Qur'anic teaching
موضوع: احساس -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع: Senses and sensation -- Religious aspects -- Islam
شناسه افزوده: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث. پژوهشکده کلام اهل بیت (ع)
رده بندی کنگره: BP۱۰۴
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۳۸۰۶۲

معناشناسی حواس در آیات قرآن

نویسنده: سید مهدی میرزابابایی

تهیه: پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم السلام / ۳۴

ویراستار: فاطمه رجبی

طراح جلد: حسن فرزندگان

ناشر: نشر معارف اهل بیت الطاهرين علیهم السلام

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

م ۹۷ / ۷

www.ketab.ir

موسسه
معارف
اهل بیت
مهم

مراکزپخش نشر معارف اهل بیت الطاهرين علیهم السلام

قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۱۱، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۴۳

قم: خیابان صفائیه، کوچه ۲۱، کوچه ۳، پلاک ۵۰، پژوهشکده معارف اهل بیت علیهم السلام

تلفن: ۰۲۵-۳۳۵۵۳۶۵۸ / ۰۲۵-۳۳۵۵۳۶۵۷

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۱	 سخن پژوهشگرده
۱۵	 مقدمه

فصل اول

هویت شناسی و ارتباط سنجی حواس

۲۳	 الف) هستی شناسی حواس
۲۵	 اول) مفهوم سازی قرآن از سرشت حس شنوایی
۲۶	 ۱. تحلیل شناختی واژه سمع
۲۷	 ۲. بهره مندی سمع از هویتی حقیقی
۳۵	 ۳. بهره مندی سمع از هویتی استقلالی
۳۹	 ۴. تحلیل شناختی واژه اذن
۳۹	 ۵. استعاره مفهومی اذن
۴۳	 ۶. مرز نما و مسیر پیما در مفهوم سازی اذن
۴۶	 ۷. تفاوت مفهومی و مصداقی سمع و اذن
۴۷	 ۸. جایگاه ابزاری اذن
۴۹	 دوم) مفهوم سازی قرآن از سرشت حس بینایی
۴۹	 ۱. تحلیل واژه نظر
۵۰	 ۲. وجود تأمل در نظر

۵۴	 نظر و معرفت	۳
۵۶	 نظر و بصر	۴
۵۷	 نظر و نفاق	۵
۵۷	 تحلیل شناختی واژه رأی	۶
۵۹	 معنای پایه رأی	۷
۶۱	 نخستین مرحله ادراک بصری	۸
۶۵	 شبکه شعاعی رؤیت	۹
۶۸	 رؤیت و ایمان	۱۰
۶۹	 خطای دید در حوزه حس دیداری	۱۱
۷۴	 مفهوم سازی قرآن از سرشت حس لامسه	سوم
۷۴	 مفهوم سازی قرآن از واژه جلد	۱
۷۸	 بعد معرفت شناسی جلد	۲
۸۱	 مفهوم سازی قرآن از سرشت حس چشایی	چهارم
۸۲	 مفهوم سازی قرآن از واژه ذوق	۱
۹۱	 مفهوم سازی قرآن از واژه لسان	۲
۹۸	 مفهوم سازی قرآن از سرشت بویایی	پنجم
۱۰۴	 ابزارهای ادراک حسی	ب
۱۰۴	 ابزار حس شنوایی	اول
۱۱۰	 ابزار حس بینایی	دوم
۱۱۵	 ابزار حس لامسه	سوم
۱۱۷	 ابزار حس چشایی	چهارم
۱۱۸	 ابزار حس بویایی	پنجم
۱۱۹	 ارتباط شناسی حواس	ج
۱۱۹	 ارتباط شنوایی با بینایی	اول

۱۲۰	۱. ارتباط با حوزه وجودشناختی
۱۲۷	۲. ارتباط با حوزه هدایت
۱۳۵	۳. ارتباط با حوزه معرفت‌شناسی
۱۳۷	۴. ارتباط با حوزه موانع
۱۴۶	دوم) ارتباط شنوایی با لامسه
۱۴۹	سوم) ارتباط شنوایی با قلب
۱۴۹	۱. ارتباط ایمانی
۱۵۲	۲. ارتباط معرفتی
۱۵۵	۳. ارتباط موانعی
۱۶۳	چهارم) ارتباط شنوایی باغذا
۱۶۴	۱. حوزه وجودشناسی
۱۶۷	۲. حوزه معرفت‌شناسی
۱۶۹	۳. حوزه ایمانی
۱۷۱	پنجم) ارتباط شنوایی با عقل
۱۷۶	ششم) ارتباط شنوایی با نفس
۱۸۱	هفتم) ارتباط بینایی با لامسه
۱۸۳	هشتم) ارتباط بینایی با قلب
۱۸۶	نهم) ارتباط بینایی با عقل
۱۹۰	دهم) ارتباط بینایی با نفس
۱۹۳	یازدهم) ارتباط لامسه با قلب

فصل دوم

کارکرد معرفتی و غیرمعرفتی حواس

۱۹۷	کارکرد حواس
-----	-------------

اول) کارکرد معرفتی حواس ۱۹۷

۱. کارکرد معرفتی حس شنوایی ۲۰۱

۲. کارکرد معرفتی حس بینایی ۲۱۱

۳. کارکرد معرفتی حس لامسه ۲۲۷

۴. کارکرد معرفتی حس چشایی ۲۳۳

۵. کارکرد معرفتی حس بویایی ۲۴۷

دوم) کارکرد غیر معرفتی حواس ۲۴۸

۱. کارکرد غیر معرفتی حس شنوایی ۲۴۹

۲. کارکرد غیر معرفتی حس بینایی ۲۵۷

۳. کارکرد غیر معرفتی حس لامسه ۲۷۰

۴. کارکرد غیر معرفتی حس چشایی ۲۷۴

فصل سوم

عوامل و موانع کارکرد حواس

اول) عوامل ادراک حسی ۲۸۵

۱. عوامل ابزاری ادراک حسی ۲۸۷

عوامل ابزاری ادراک حس شنوایی ۲۸۷

عوامل ابزاری ادراک حس بینایی ۲۹۲

عوامل ابزاری ادراک حس لامسه ۲۹۶

عوامل ابزاری ادراک حس چشایی ۳۰۲

عوامل ابزاری ادراک حس بویایی ۳۰۵

۲. عوامل کارکردی ادراک حسی ۳۰۶

عوامل کارکردی حس شنوایی ۳۰۶

عوامل کارکردی حس بینایی ۳۰۹

عوامل کارکردی حس لامسه ۳۱۴

عوامل کارکردی حس چشایی ۳۱۷

۳۱۸	 دوم) موانع ادراک حسی
۳۱۸	 ۱. موانع ابزاری ادراک حسی
۳۱۸	 موانع ابزاری ادراک حس شنوایی
۳۲۰	 موانع ابزاری ادراک حس بینایی
۳۲۵	 موانع ابزاری ادراک حس لامسه
۳۲۸	 موانع ابزاری ادراک حس چشایی
۳۳۱	 موانع ابزاری ادراک حس بویایی
۳۳۱	 ۲. موانع کارکردی ادراک حسی
۳۳۲	 موانع کارکردی حس شنوایی
۳۴۳	 موانع کارکردی حس بینایی
۳۵۷	 موانع کارکردی حس لامسه
۳۶۰	 موانع کارکردی حس چشایی
۳۶۱	 موانع کارکردی حس بویایی

فصل چهارم

جهان بینی قرآن در مقوله حواس

۳۶۵	 مهندسی قرآن درباره حواس
۳۷۱	 ۱. نقش ادراکی و ایمانی حواس در قرآن
۳۹۲	 ۲. مفهوم سازی قرآن از خطا و توهم حسی
۳۹۶	 ۳. ارتباط سنجی حواس در ادراک حسی
۴۰۹	 فهرست منابع
۴۱۹	 نمایه آیات

سخن پژوهشکده

تا آنجا که می‌دانیم، دانش معرفت‌شناسی عمری به درازای تاریخ تفکر بشر دارد. از همان گاه که آدمی باب پرسش از هستی و حقیقت اشیاء را گشود، هم‌زمان سؤال از هویت انسان و چیستی معرفت هم سر برآورد. این حقیقت تاریخی نه تنها از اهمیت مسئله شناخت در کنار مهم‌ترین موضوعات بنیادین خبر می‌دهد، بلکه از نقش زیربنایی آن در دستگاه دانش انسان نشان دارد.

ریشه بسیاری از منازعات فکری، دوری بشر از داشته‌های وجودی و وجدانی و رفتن در پی آرزوهای خام و فرو رفتن به دنیا‌های دور از دسترس است. برخی اندیشمندان به جای انگشت نهادن بر واقعیت‌های شناختنی و درگیر کردن انسان با داده‌های حقیقی، به ذهنیت‌ها اصالت دادند و با مفروضات پیشینی و غالباً بی‌پایه، به حل و فصل معضلات معرفتی روی آوردند. این رویه نه تنها فلسفه‌های بشری را با افسانه‌ها و انگاره‌های باطل در هم آمیخت، بلکه راه‌ورسم شناخت را هم تیره و تار ساخت.

در مقابل، پیامبران الهی برای وصول به حقایق هستی و شناسایی هویت انسان به گونه‌ای دیگر عمل کردند. آنها با برانگیختن عقل و بیدارسازی فطرت و با تکیه بر آیه‌های روشن و شواهد آشکار، راه درون و بیرون را بر انسان گشودند و گام به گام، متناسب با توانش‌ها و نیازمندی‌های حقیقی بشر، باب دانش و عمل به آگاهی‌هایش را گشودند. از این روست که رهروان راه انبیا، با بصیرت

دل و روشنایی عقل و بدون فروافتادن در اوهام خام، راه معرفت معیار را در پیش گرفته و با سرعت و سلامت، مراحل رسیدن به والاترین مقامات انسانی را یکی پس از دیگری سپری می‌کنند.

ما براین باوریم شیوه شناخت پیامبران و سلوک عملی آنان در مواجهه با عظیم‌ترین حقایق هستی، بی‌گمان در رویکردی معرفت‌شناختی ریشه دارد که برگرفته از وحی الهی و برآمده از عمیق‌ترین سرچشمه‌های شناخت در درون آدمی است. این نظام معرفت‌شناختی هرچند بیش و کم از سوی انسان‌ها به فراخور خرد ناب و فطرت پاک خویش به کار می‌آید، به دلیل موانع ذهنی و روانی، غالباً در پرده غفلت می‌ماند و انسان را از بهره‌مندی یا پایبندی بدان باز می‌دارد. خوشبختانه این شیوه شناخت نه تنها در قرآن کریم بیان و از سوی اهل بیت به تفصیل بازنمایی شده است، بلکه با تلاش فقیهان، متکلمان و محدثان، تحقیق و عمل در این زمینه مظهر نظر قرار گرفته است.

پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم‌السلام، از آغاز تأسیس، استخراج نظریه و نظام معرفت‌شناسی کتاب و سنت را وجهه همت خویش ساخت و با تصویب گروه روش‌شناسی و مبانی معرفتی، راهی نو در این مسیر گشود.

برای این منظور، کلاف پژوهش‌هایی با مجموعه‌ای از تک‌نگاری‌ها تعریف شده است و با متد معناشناسی^۱ سراغ مهم‌ترین مؤلفه‌های معرفت‌شناسی قرآن کریم رفته تا چارچوب نظریه شناخت را از این صافی معرفت باز جوید. چند پژوهش نخست به تعریف و منابع معرفتی اختصاص دارد. کتاب پیش رو که مرهون تلاش محقق گرامی جناب حجت الاسلام دکتر میرزابابایی و همکاری گروه روش‌شناسی و مبانی معرفتی است، به طور خاص موضوع

«حواس» را مورد توجه قرار می‌دهد. هدف از نگارش این متن، تحلیل جایگاه حواس در نظام معرفت‌شناسی قرآن است. بی‌گمان تا رونمایی از چهره کامل نظام معرفت‌شناسی قرآن، راه درازی در پیش است؛ اما به نظر می‌رسد با همین پژوهش‌های نخست هم می‌توان تشخیص داد رویکرد پیامبرانه قرآن در قضیه شناخت تا چه اندازه از راه و رسم دیگران دور است.

در پایان بر خود فرض می‌دانم از همه کسانی که این پژوهشکده را در تبیین ابعاد معرفتی اهل بیت علیهم‌السلام مدد می‌رسانند، قدردانی کنم. از رئیس محترم پژوهشگاه قرآن و حدیث، حضرت آیت‌الله ری‌شهری که بردبارانه و گشاده‌دست همه امکانات لازم را برای این خدمت علمی و معنوی فراهم ساخته‌اند؛ نیز قائم مقام محترم پژوهشگاه حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر رضا برنجکار و مدیران و همکاران ارجمندشان که بیشترین سهم را در این میان بر عهده داشته‌اند؛ از معاون محترم پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم‌السلام حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سید حسن طالقانی و از نویسنده محترم کتاب، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سید مهدی میرزابابایی، قدردانی و سپاسگزاری می‌کنم و توفیقات بیشتر ایشان را خواستارم.

همه توفیقات را تنها به لطف حضرت حق تعالی می‌دانیم و بر این نعمت، سرسپاس و ستایش برآستان جلال او می‌ساییم و سایه عنایت مولایمان حضرت ولی عصر علیه‌السلام را بزرگ‌ترین سرمایه برای به انجام رساندن رسالت بزرگ پاسداری از معارف مکتب وحی می‌شماریم.

محمدتقی سبحانی

رئیس پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم‌السلام